וְאִם הָיָה מוּמְחֶה לָרַבִּים – שדן הרבה ומקובל על הרבים, דָּן אֲפִילּוּ יְחִידִי. ומי הוא הנחשב דיין מומחה, אָמַר רַב נַחְמָן, בְּגוֹן אֲנָא דָּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת בִּיחִידִי, וְכֵן אָמַר רַבִּי חִיָּיא, בְּגוֹן אֲנָא דָּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת בִּיחִידִי. אִיבָּעֵיָא לְהוּ, האם הכוונה בְּגוֹן אֲנָא דְּגָמִירְנָא – שלמדתי מרבותי דינים, וְסָבִירְנָא – ומעצמי אני מוסיף בהם סברות וטעמים, וְנָקִיטְנָא רֵישׁוֹתָא – וגם קיבלתי רשות לדון מראש הגולה. אֲבָל לֹא נָקִיט רֵישׁוֹתָא – דיין שלא קיבל רשות לדון, דִּינֵיהּ לָא דִּינָא ובטל דינו. אוֹ דִילְמָא, אַף עַל גַּב דְּלֹא נָקִיט רֵישׁוֹתָא, דִּינֵיהּ דִּינָא, ובלבד שיהיה ׳גמיר וסביר׳.

פושטת הגמרא את הספק: תָּא שְׁמַע, דְּמַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן דָּן דִּינָא וְטָעָה, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף לשאול אם חייב לשלם משל עצמו לנידון שהפסיד מחמת טעותו. אָמַר לֵיהּ, אִם לִפְנֵי הדיון בעלי הדין קִבְּלוּ עֲלֵיהֶן – קיבלו אותך [את מה שתפסוק להם] על עצמם לגמרי, שאף אם תטעה לא יתבעוך, לֹא תְּשַׁלֵּם, וְאִי לֹא קיבלו אותך בכל אופן, אלא ביקשו שתדון להם דין תורה, זִיל שַׁלֵּים – לך ושלם למי שנפסד מחמת טעותך, שכן הדין שדנת אינו חוזר, ונמצא שגרמת נזק לנידון. שְׁמַע מִנָּהּ – יש להוכיח מכאן, שאף כְּגוֹן דְּלֹא נָקִיט רֵישׁוֹתָא – שלא נטל רשות לדון, דִּינֵיהּ דִּינָא – הדין שדן אינו מתבטל, ואין מחזירין אותו. שכן מכך שחייב רב יוסף את מר זוטרא לשלם באופן שלא קיבלוהו, משום שלא היה לו רשות, מוכח שהדין לא מתבטל. מסיקה הגמרא, שְׁמַע מִנָּהּ – אכן יש להוכיח כן.

הגמרא מביאה הלכה נוספת הנוהגת בדיינים: אָמַר רַב, הַאי מַאן דְּבָעֵי לְמֵידַן דִּינָא וְאִי טָעֶה מֵיבָּעֵי לְמִיפְטְרָא – הרוצה לדון באופן שאם יטעה יפטר מלשלם, לִישְׁקוֹל רֵישׁוֹתָא מִבֵּי רֵישׁ גָּלוּתָא – שיטול רשות לדון מראש הגולה. וְכֵן אָמַר שְׁמוּאֵל, הרוצה לדון ולהיפטר מתשלום אם יטעה, לִישְׁקוֹל רֵישׁוֹתָא מִבֵּי רֵישׁ גָּלוּתָא.

הגמרא מביאה פיסקי הלכות בענין נטילת רשות לדון: פְּשִׁיטָא – פשוט הדבר דְּמֶהָכָא לָהֶכָא – נטילת רשות מראש הגלות בבבל כדי לדון בבבל, וְכֵן מֵהָתָם לְהָתָם – נטילת רשות מראש הסנהדרין בארץ ישראל כדי לדון בארץ ישראל (מַהֲנֵי), וְכֵן מֵהָכָא לְהָתָם – נטילת רשות מבבל לארץ ישראל (נַמִי) מַהֲנֵי – מועילה, ונחשב שדן ברשות. והטעם לכך, משום דְּהָכָא – שררת ראש הגלות מכונה 'שֵׁבֶט' – מקל, שניתנה להם רשות לרדות את ישראל במקל, וְהָתָם – שררת נשיאי ארץ ישראל מכונה 'מְחוֹקֵק', שהיא שררה מועטת מ'שבט', כְּדִתַנְיָא – כמו ששנינו בברייתא, (בראשית מט י) 'לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה' – לא תיפסק המלכות משבט יהודה אף בגלות, אֵלּוּ – הכוונה לְרָאשֵׁי גָּלְיוֹת שֶׁבְּבָבֶל שהם מבני בניו של יהודה, שֶׁרוֹדִין אֶת יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁבֶט – ששולטים על ישראל בכח. 'וּמְחוֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו' – לא יפסקו מזרעו מלמדי תורה לתלמידים, אֵלּוּ – הכוונה לִבְנֵי בָנָיו שֶׁל חִלֵּל הנשיא, שֶׁמְּלַמְּדִין תּוֹרָה בָּרַבִּים – שהיו נשיאי הסנהדרין, שמשם יוצאת תורה לכל ישראל.

מסתפקת הגמרא: מֵהָתָם לְהָכָא מַאי – האם מועילה נטילת רשות מנשיא שבארץ ישראל, לפטור את הדיין הדן בבבל או לא.

תָּא שְׁמַע – בא ושמע מעשה שממנו אפשר לפשוט את הספק, דְּרַבָּה בַּר חָנָה דָּן דִּינָא וְטָעָה, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא לשאול אם חייב לשלם משל עצמו לנידון שהפסיד מחמת טעותו. אָמַר לֵיהּ, אִי קִבְּלוּהּ עֲלֵיהֶן – אם קיבלו אותך לדיין על עצמם לגמרי, שאף אם תטעה לא יתבעוך, לֹא תְּשַׁלֵּם, וְאִי לֹא זִיל שַׁלֵּים – לך ושלם למי שנפסד מחמתך. מבארת הגמרא את הראיה: וְהָא [דהרי] רַבָּה בַּר חָנָה רֵישׁוֹתָא הֲוָה נָקִיט [כמובא להלן], ובכל זאת חייבו רבי חייא לשלם, שְׁמַע מִנָּהּ – יש להוכיח מכאן, דְּמֶהָתָם לְהָכָא לֹא מַהֲנֵי – שרשות של נשיא ארץ ישראל לא מועילה לפטור את מי שדן בבבל. מסיקה הגמרא, שְׁמַע מִנָּהּ – אכן יש להוכיח כן.

מקשה הגמרא: וְכִי ניתן לומר דִּלְמָא מַהֲנֵי, וְהָא רַבָּה בַּר רַב הוּנָא שהתגורר בבבל, כִּי הֲוָה מִינָּצֵי דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא – כשהיתה לו מריבה עם בני ביתו של הריש גלותא, אָמַר להם, לָאו מְיַיצֵיבוּ נָקִיטְנָא רֵישׁוֹתָא – הרשות שיש לי לדון אינה מכם, ולכן איני כפוף לכם, שכן נָקִיטְנָא רֵישׁוֹתָא מֵאַבָּא מָרִי – לקחתי רשות מאבי מורי [רב הונא], וְאַבָּא מָרִי קיבל רשות מֵרַב, וְרַב קיבל רשות מֵרַבִּי חִיָּיא, וְרַבִּי חִיָּיא קיבל רשות מֵרַבִּי – רבי יהודה הנשיא, ונמצא שרשותו של רבה בר רב הונא לדון בבבל, מגיעה מהרשות שנתן רבי, שהיה נשיא בארץ ישראל. ואם הרשות של נשיא ארץ ישראל אינה מועילה לבבל, אם כן דבריו אינם נכונים, שהרי הוא צריך להיות כפוף אליהם.

משיבה הגמרא: בְּמִילְּתָא דְּעָלְמָא הוּא דְּאוֹקִים לְהוּ – בדברים בעלמא הוא דחה אותם שכביכול אינו זקוק לרשותם, אך באמת הרשות של רבי אינה מועילה כלל בבבל, ורבה בר רב הונא כפוף לריש גלותא.

מקשה הגמרא: וְכִי מַאַחַר דְּלֹא מַהֲנֵי רשות של ארץ ישראל לבבל, אם כן רַבָּה בַּר חָנָה רֵישׁוֹתָא דְּנָקֵט לָמָּה לִי – לשם מה נטל רשות קודם שירד לבבל [כמובא להלן], הלא הרשות של ארץ ישראל לא תועיל לבבל. משיבה הגמרא: הרשות הועילה לו לְעֲיֵירוֹת הָעוֹמְדִים עַל הַגְּבוּלִין של ארץ ישראל, שבהם מועילה הרשות של נשיאי ארץ ישראל.

מבררת הגמרא: מַאי רֵישׁוֹתָא – כיצד היה המעשה שרבה בר חנה נטל רשות מרבי. מספרת הגמרא, כִּי הֲוָה נָחִית [כאשר ירד] רַבָּה בַּר חָנָה מארץ ישראל לְבָבֶל, אֲמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּיא לְרַבִּי, בָּעֵי אָחֵי – בנו של אחותי [שקראו לה 'אימא'] יוֹרֵד לְבָבֶל, האם יוֹרֶה – רשאי הוא להורות בדיני איסור והיתר. השיב רבי, יוֹרֶה. שאל רבי חייא, האם יָדִין דיני ממונות. השיב רבי, יָדִין. שאל רבי חייא, האם יַתִּיר בְּכוֹרוֹת, כלומר להבחין בין מום קבוע למום שאינו קבוע. השיב רבי, יַתִּיר.

הגמרא מספרת כיצד נטל רב מרבי רשות לדון: כִּי הֲוָה נָחִית [כאשר ירד] רַב מארץ ישראל לְבָבֶל, אֲמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּיא לְרַבִּי, בָּעֵי אֲחוֹתִי – בנה של אחותי [שקראו לה 'אימא'] יוֹרֵד לְבָבֶל, האם יוֹרֶה. השיב לו רבי, יוֹרֶה. שאל רבי חייא, האם יָדִין. השיב לו רבי, יָדִין. שאל רבי חייא, האם יַתִּיר בְּכוֹרוֹת. השיב לו רבי, אַל יַתִּיר – אין לו רשות להתיר בכורות.

שואלת הגמרא: מַאי שְׁנָא לְמַר [במה שונה רבה] דְּקָא קָרֵי – שקרא לו רבי חייא 'בֶּן אָחִי'. וּמַאי שְׁנָא לְמָר [רב], דְּקָא קָרֵי 'בֶּן אֲחוֹתִי', היה לו לכנות את שניהם 'בן אחי'. וְכִי תֵּימָא – ואם תרצה לומר דְּהָכִי הֲוָה מַעֲשֶׂה – שכך היתה המציאות. וְהָאֲמַר מַר – והלא נאמרה שמועה בשם אחד החכמים, אֵיבוּ אביו של רב, וְחָנָה אביו של רבה, וְשֵׁילָא וּמַרְתָּא וְרַבִּי חִיָּיא, כּוּלְּהוּ [כולם] בְּנֵי אַבָּא בַּר אַחָא כַּרְסְלָא מִכַּפְּרֵי [שם מקום] חָווֹ, ונמצא שאף רב הוא בן אחיו של רבי חייא.

משיבה הגמרא: רַב, בַּר אֲחוּהּ דַּהֲוָה בַּר אֲחָתֵיהּ – בנוסף לכך שהיה בן אחיו, היה גם בן אחותו, אבל רַבָּה בַּר חָנָה, בַּר אֲחוּהּ דְּלָאו בַּר אֲחָתֵיהּ – בן אחיו בלבד היה, ולא בן אחותו, ולכן חילק רבי חייא בכינוי שקרא להם. תירוץ נוסף: וְאִי בָּעֵית אֵימָא, רבי חייא כינה את רב ׳בן אחותי׳,

---

שלוש שנים הכין . . את עצמו ליחידות אצל אדמו"ר הזקן, ואחר כך נשאר שבע שנים בליאזנא כדי ליישם את היחידות בעבודה בפועל.

היום יום יח תמוז

עַל שֵׁם חָכְמָתוֹ, שהיה חכם ביותר, והחכמה נקראת 'אחות', דִּכְתִיב (משלי ז ד) 'אֲמֹר לַחָכְמָה אָחוֹתִי אָתְּ', כלומר, קרב אליך את החכמה כפי שהנך קרוב לאחותך.

שנינו לעיל ששאל רבי חייא את רבי, האם רב יַתִּיר בְּכוֹרוֹת, והשיבו, אַל יַתִּיר. מבררת הגמרא: מַאי טַעֲמָא רבי לא נתן לרב רשות לכך. אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּלֹא חֲכִים – שאינו מספיק חכם בדיני מומי בכורות, הָא קָא אַמְרִינַן דְּחָכִים טוּבָא – שהיה חכם ביותר. אֶלָּא שמא תאמר מִשּׁוּם דְּלֹא (בקיע) [בָּקִי] בְּמוּמֵי – במציאות של המומים לקבוע איזה מום הוא קבוע, וְהָאָמַר רַב, שְׁמוֹנָה עָשָׂר חֲדָשִׁים נִדְלְתִי [־התגוררתי בצעירותי] אֵצֶל רוֹעֶה בְּהֵמָה, לֵידַע – כדי ללמוד להבחין אֵיזֶה מוּם הוא קָבוּעַ ומתיר את הבכור באבילה, וְאֵיזֶה מוּם הוא עוֹבֵר, והבכור נותר בקדושתו.

מסיקה הגמרא: אֶלָּא לַחֲלוֹק לוֹ כָּבוֹד לְרַבָּה בַּר חָנָה – כדי שיחלקו בני בבל כבוד לרבה בר חנה שירד אף הוא לבבל, השאיר לו רבי את החשיבות הזו שרק הוא יהיה רשאי להתיר בכורות. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, מִשּׁוּם הָא גּוּפֵיהּ דְּרַב (בקיע) [בָּקִי] בְּמוּמֵי טְפֵי – מפני שלמד שמונה עשר חודשים והיה בקי ביותר במומים, וְשֵׁרֵי מוּמֵי דְּלֹא יָדֵיעַ אֵינָשֵׁי – ומתיר מומים ששאר בני אדם אינם מכירים שהם קבועים, וְאָמְרִי – ויבואו אנשים לומר על מומים אחרים הדומים להם, כִּי הַאי גַּוְונָא שָׁרֵא רַב – כזה מום התיר רב, וּבטעותם אָתוּ לְמִשְׁרֵי – יבואו להתיר בכור שיש בו מוּם עוֹבֵר, לכן רבי לא רצה לתת רשות לרב להורות במומי בכורות.

שנינו לעיל, ששאל רבי חייא את רבי האם רב יוֹרֶה בהלכות איסור והיתר, והשיבו יוֹרֶה. מבררת הגמרא: אִי נָמֵי – אם רב בקי בהלכות אלו רְשׁוּתָא לָמָּה לִי לְמִישְׁקַל – לשם מה עליו ליטול רשות. משיבה הגמרא: מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה, דְּתַנְיָא, פַּעַם אַחַת הָלַךְ רַבִּי לְמָקוֹם אֶחָד וְרָאָה בְּנֵי אָדָם שֶׁמְּגַבְּלִין [־לשים] עִיסּוֹתֵיהֶם בְּטוּמְאָה – בכלים טמאים, ואינם חוששים שתיטמא מהם העיסה. אָמַר לָהֶם רבי, מִפְּנֵי מָה אַתֶּם מְגַבְּלִין עִיסּוֹתֵיכֶם בְּטוּמְאָה, כלומר, מדוע אינכם מטהרים את הכלים קודם שאתם לשים את העיסה, שלא תיטמא. אָמְרוּ לוֹ אנשי המקום, תַּלְמִיד חכם אֶחָד בָּא לְכָאן, וְהוֹרָה לָנוּ שֶׁמִּי בְּצָעִים [־מי אגמים] אֵין מַכְשִׁירִין את האוכלים לקבל טומאה, וכיון שאנו לשין את העיסה במי אגמים, אינה נטמאת מהכלים.

מבארת הגמרא מה גרם לטעותם: וְהוּא – אותו תלמיד, מֵי בֵּיצִים דָּרֵשׁ לְהוּ – הורה להם שהלש בחלמון וחלבון של ביצים, לא הוכשרה העיסה לקבל טומאה, וְאִינְהוּ סָבְרוּ – והם טעו בלשונו וסברו שֶׁמִּי בְּצָעִים קָאָמַר, וטעות זו נגרמה מחמת שלשונו של אותו תלמיד לא היתה ברורה כל הצורך. וְטָעוּ נַמִּי בָּהָא – וטעו גם בביאור המשנה דלהלן, שכן שנינו בענין אלו נדהרות מימיהם כשרים למי חטאת, (פרה פ״ח מ״ט) מֵי הנהר קַרְמְיוֹן וּמֵי הנהר פִּיקָה פְּסוּלִין לקדש בהם את אפר פרה אדומה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֵי (בְּצָעִים) [בְּצִים] – מי ביצה, ולא מים חיים. וְאִינְהוּ סָבְרוּ – והם סברו, מִדְּלָגֵּי חֲטָאת פְּסוּלֵי – כשם שהם פסולים למי חטאת, אַכְּשׁוּרֵי נַמִּי לֹא מַכְשְׁרֵי – כמו כן אינם מכשירים את האוכלים לקבל טומאה, ולכן קיבלו את הוראתו שמי אגמים אינם מכשירים. וְלֹא הִיא – ודימוי זה אינו נכון, משום דְּהָתָם מדובר לְעָנְיַן מי חַטָּאת, וּבְעָנְיַן מַיִם חַיִּים, ומי ביצה אינם נובעים, אבל הָכָא לענין אַכְּשׁוּרֵי אוכלין לקבל טומאה, כָּל דְּהוּ מַכְשְׁרֵי – מים כל שהם מכשירים, שלא נאמר כאן 'מים חיים'.

מסיימת הגמרא: תָּנָא, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שראה רבי שיכול להגרם טעויות על ידי תלמידים שאינם מורים באופן ברור, גָּזְרוּ שתַּלְמִיד אַל יוֹרֶה אֶלָּא אִם כֵּן נוֹטֵל רְשׁוּת מֵרַבּוֹ להיות מורה הוראה. ולכן היה צריך רב ליטול רשות להורות אף שהיה בקי בהלכות.

הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין הוראת תלמיד חכם: תַּנְחוּם, בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַמִּי, אִיקְלַע [־הזדמן] לְמקום בשם 'חֻתְרְמָן', דָּרַשׁ לְהוּ שמוּתָּר לְלְתוֹת חִיטִּין בְּפֶסַח – לשרות את החיטים מעט במים קודם טחינתם, וכיון שכותשן מיד אין חוששים שיחמיצו.

אָמְרוּ לוֹ בני המקום, לָאו רַבִּי מַנִּי דְּמִן צוֹר אִיקָּא הָכָא – האם לא נמצא כאן רבי מני מהעיר צור, שהוא רבך, וְתַנְיָא, תַּלְמִיד אַל יוֹרֶה הֲלָכָה בְּמָקוֹם רַבּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רבו רָחוֹק מִמֶּנּוּ לכל הפחות שָׁלֹשׁ פַּרָסָאוֹת, ושיעור זה הוא בְּגֶנֶד הגודל שהיה מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל במדבר [שמשם נלמד דין זה], ועל כן לא קיבלו בני המקום את הוראתו. אָמַר לְהוּ – השיב להם תנחום, לָאו אַדַּעְתַּאי – לא ידעתי שרבי מני נמצא כאן.

מעשה נוסף: רַבִּי חִיָּיא חֲוִויהּ לְהָהוּא גַּבְרָא [־ראה אדם] דַּהֲוָה קָאֵי [־שעמד] בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אָמַר לֵיהּ, לָאו בַּן אִישׁ פְּלוֹנִי כֹּהֵן אַתָּה, וכבן אסור להיכנס לבית קברות. אָמַר לֵיהּ אִין – אכן בן כהן אני, אלא שאֲבוּהּ דְּהָהוּא גַּבְרָא – אביו של אותו אדם [כלומר אבי], גְּבַהּ עֵינַיִם הֲוָה – אדם ההולך אחרי מראה עיניו היה, וְנָתַן עֵינָיו בִּגְרוּשָׁה ונשאה ונולדתי ממנה, וְחִילְּלוֹ – ובכך חילל אותי מהכהונה.

הגמרא מביאה ספק בענין נתינת רשות: פְּשִׁיטָא, לְפַלְגָא – פשוט שנתינת רשות חלקית, כגון שמורשה לדון ולא להורות באיסור והיתר, הָא קָאָמַר דְּמַהֲנֵי – שמועילה כמו שאמרנו לעיל לגבי רב. מסתפקת הגמרא: עַל תְּנַאי מַאי – נתינת רשות לזמן מסויים מה דינה. תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרַב שָׁמָּן תלמידו, כשירד מארץ ישראל לבבל, חֲרֵי אַתָּה בְּרְשׁוּתֵינוּ, כלומר הרשות נתונה לך לדון עַד שֶׁתָּבֹא בחזרה אֲצָלֵנוּ, ומוכח מכאן ששייך נתינת רשות לזמן מסוים.

גּוּפָא, אָמַר שְׁמוּאֵל (לעיל ג.), שְׁנַיִם שֶׁדָּנוּ דיני הלוואה, דִּינֵיהֶן דִּין – יש תוקף לדבריהם, אֶלָּא שֶׁנִּקְרָא בֵּית דִּין חָצוּף – בית דין העובר על תקנת חכמים, ולכתחילה אסור לעשות כן.

מקשה רבא על דין זה: יָתִיב [־ישב] רַב נַחְמָן, וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא – ואמר את ההלכה שאמר שמואל, אֵיתִיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, שנינו במשנה להלן (כט.), אֲפִילּוּ שְׁנַיִם מְזַכִּין אוֹ שְׁנַיִם מְחַיְּבִין וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, יוֹסִיפוּ הַדַּיָּנִין דיין נוסף, כדי שיגמר הדין בשלושה, וְאִי אִיתָא – שהדין כשמואל, מדוע צריך להוסיף על השנים הראשונים, לֵיהֵוֵי [־שייחשבו] כְּשְׁנַיִם שֶׁדָּנוּ, שדינם דין. השיב רב נחמן: שַׁאנֵי הָתָם דְּמֵעִיקָּרָא אַדַּעְתָּא דִּיתְלָתָא יָתְבִי – מתחילה ישבו לדין על דעת שיהיו שלושה, ולכן אין להכשיר בדיעבד על פי שנים, אבל הָכָא לָאו אַדַּעְתָּא דִּיתְלָתָא יָתְבִי, ולכן שמואל מכשיר.

עוד הקשה רבא: אִיתְיְבֵיהּ, שנינו בתוספתא (פ״א סוף ה״ד), רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הַדִּין בִּשְׁלֹשָׁה – כדי לפסוק דין תורה צריך שלושה דיינים, וְאילו פָּשְׁרָה – כדי לעשות פשרה בין הנידונים, די בִּשְׁנַיִם, וְנמצא שֶׁיָּפָה כֹּחַ הַפְּשָׁרָה מִכֹּחַ הַדִּין, שֶׁשְּׁנַיִם שֶׁדָּנוּ, בַּעֲלֵי דִּינִין יְכוֹלִין לַחֲזוֹר בָּהֶן ממה שפסקו הדיינים, וּשְׁנַיִם שֶׁעָשׂוּ פְּשָׁרָה אֵין בַּעֲלֵי דִּינִין יְכוֹלִין לַחֲזוֹר בָּהֶן ממה שפישרו ביניהם השנים, אלא יקיימו את הפשרה בעל כרחם, שהרי נתרצו למה שהשנים יפשרו ביניהם. ונמצאנו למדים שדעת רבן שמעון בן גמליאל ששנים שדנו אין דיניהם דין, וקשה על שמואל.

יהיה לבו בטוח שהקדוש־ברוך־הוא סיבב ויסבב סיבות ועד שיוכל לקיים המצוות בשלימותן.

לקוטי שיחות פרשת מטות כרך יג